

AI-KOMPAS



ETHISCHE REFLECTIE ROND GENERATIEVE AI IN HET BEDRIJFSLEVEN

1 AI KOMPAS HANDLEIDING

WAAROM?

Dit AI-kompas nodigt teams en bedrijven uit om dieper na te denken over de ethische impact van generatieve AI in het bedrijfsleven. Door samen te reflecteren, worden waarden zichtbaar die anders onder de oppervlakte blijven.

Ethische keuzes zijn zelden eenvoudig. Ze brengen vaak botsende waarden en belangen met zich mee. Ethiek biedt geen pasklare antwoorden, maar wel een manier van denken: een methode om vragen te stellen, perspectieven te verkennen en tot doordachte beslissingen te komen.

GENERATIEVE AI EN ETHIEK

Generatieve AI vindt razendsnel zijn weg naar het bedrijfsleven. De technologie verandert hoe we communiceren, creëren en beslissingen nemen. Maar met nieuwe mogelijkheden komen ook nieuwe vragen:

- Wat mag? Wat hoort? Wat is rechtvaardig?
- Hoe beschermen we mensen tegen vooroordelen, uitsluiting of misbruik?
- Wat betekent verantwoordelijkheid als beslissingen geautomatiseerd worden?

Naast technische en juridische uitdagingen duiken ethische kwesties op. Hoe ga je hier als bedrijf mee om? Deze reflectiemethodiek helpt teams om samen stil te staan bij de kansen, risico's en morele richtlijnen rond AI in de bedrijfscontext.

WAT IS ETHIEK?

Ethiek is de kunst van het nadenken over wat goed is – in handelen, beleid en keuzes. Ze biedt geen checklists of regels, maar kaders die helpen om complexe situaties te doorgronden. Ethische reflectie nodigt uit om verschillende perspectieven te verkennen en zorgvuldig om te gaan met botsende waarden.

In plaats van antwoorden te geven, helpt ethiek je betere vragen te stellen.

Ethiek ontwikkel je samen – in gesprek, met aandacht voor ieders ervaring, taal en overtuiging.

Deze toolbox biedt oefeningen en werkvormen die dat gesprek stimuleren: stellingen, discussen, filosofische vragen, waardenroosters en dialoogvormen. Ze zijn ontworpen om te vertragen, te verdiepen en ruimte te maken voor betekenisvolle uitwisseling.

HOE GA JE AAN DE SLAG?

Vorbereiding

- Zit samen met collega's, dat kan in een kleine of grotere groep. Je kan het materiaal aanpassen aan de groepsgrootte.
- Kies een moment en een rustige plek – maak het aangenaam en uitnodigend. Een kop koffie helpt.
- Kies één oefening of thematisch blok dat interessant lijkt.

In groep werken

- Werk je met een kleine groep (3–6 personen), dan kunnen deelnemers vrijuit hun gedachten delen.
- In grotere groepen is het aan te raden dat één collega de rol van moderator opneemt. De moderator leidt het gesprek, maar geeft geen antwoorden. De moderator stimuleert het denken door vragen te stellen, stiltes te laten, en ruimte te maken voor nuance.

Vragen die het denken stimuleren

Gebruik deze voorbeeldvragen om het gesprek op gang te brengen en te verdiepen:

- Waarom denk je dat?
- Kan je een concreet voorbeeld geven?
- Geldt dit in elke situatie, of hangt het van iets af?
- Wat zou iemand zeggen die hier anders over denkt?
- Wat kunnen we hieruit concluderen?
- Wat betekent dit in onze werkomgeving?
- Kunnen we dit veralgemenen?
- Wat bedoel je precies met het woord...?
- Begrijpt iemand anders dat woord op een andere manier?
- Wie heeft een andere kijk?
- Wat weten we nog niet zeker? Wat vraagt verder onderzoek?

VOORBEELDDIALOG

GL Gespreksleider D Deelnemer

GL Mag generatieve AI in bedrijven de job van mensen overnemen?

D1 Ik denk van wel. Als een machine hetzelfde werk sneller en goedkoper kan doen, dan is het logisch dat bedrijven daarvoor kiezen.

GL Logisch vanuit welk perspectief?

D1 Vanuit efficiëntie. Bedrijven moeten overleven. En dat lukt alleen als ze concurrentieel blijven.

GL Wat denken de anderen?

D2 Ik vind niet dat AI zomaar mensen mag vervangen. Een job is voor veel mensen meer dan een inkomen — het is ook identiteit, zelfrespect.

GL Kan je een voorbeeld geven?

- D2 Als iemand nu heel graag teksten schrijft voor sociale media en als die persoon daar heel veel talent voor heeft, dan is het toch jammer om die job zomaar te laten verdwijnen. Mensen zijn toch belangrijker dan systemen.
- D3 Maar stel dat AI iemand vervangt in een job die ze eigenlijk haat — is dat dan erg?
- D2 Dan vind ik het niet erg. Het belangrijkste vind ik dat mensen zinvolle jobs hebben.
- GL Wat maakt werk zinvol?
- D2 Dat je iets bijdraagt. Dat je voelt dat je nodig bent. Maar als AI dat overneemt, dan verdwijnen.
- GL Kan AI ook bijdragen?
- D4 AI draagt niet bewust bij. Het heeft geen intentie. Het doet gewoon wat het gevraagd wordt.
- GL Laten we teruggaan naar de kern: mag generatieve AI in bedrijven de job van mensen overnemen?
- D4 Ik denk dat het mag, maar alleen als het zorgvuldig gebeurt. Niet zomaar mensen aan de deur zetten. Bijvoorbeeld: als AI een taak overneemt, moet er begeleiding zijn voor wie zijn job verliest. En er moet bekeken worden wat het sociale effect is.
- D1 Dat klinkt mooi in theorie. Wij buigen ons hier over de vraag of iets mag. In de praktijk willen bedrijven winst maken. Ze gaan AI inzetten zodra het kan.
- GL Is iets mogen doen hetzelfde als iets kunnen doen?
- D5 Nee. We kunnen veel, maar dat wil nog niet zeggen dat we het altijd moeten doen. AI inzetten zonder na te denken over de gevolgen is onverantwoord.
- GL Wat maakt het verantwoord of onverantwoord?
- D5 De gevolgen voor mensen. Als AI mensen overbodig maakt, verlies je niet alleen banen, maar ook structuur, zin, waardigheid. Dat zijn geen kleine dingen.
- D2 Maar het is niet zwart-wit. Soms neemt AI een deel van het werk over, waardoor mensen meer tijd krijgen voor het menselijke aspect van hun job. In dat geval is het misschien juist wenselijk.
- D3 Ja. Een job volledig vervangen is iets anders dan een taak ondersteunen.
- GL Is er een grens? Wanneer wordt het 'te veel'?

...

HET AI-KOMPAS BIEDT GEEN
EVALUATIE-INSTRUMENT,
MAAR EEN DENKRUIMTE.
EEN PLEK WAAR VERSCHILLEN
MOGEN BESTAAN, WAAR VRAGEN
OPEN MOGEN BLIJVEN, EN WAAR
TEAMS KUNNEN OEFENEN IN
MORELE VERBEELDING.

ETHIEK BEGINT NIET BIJ WETEN
WAT JUIST IS, MAAR BIJ SAMEN
ONDERZOEKEN WAT ERTOE DOET.

WIE ZIJN WIJ?

Het AI-kompas is ontwikkeld binnen het pwo-project Content.
<https://www.odisee.be/onderzoeksprojecten/content>



Auteur: Jelle De Schrijver (UAntwerpen & Odisee)
Team Content (Odisee): Karel Deneckere, Thomas Van den Bossche,
Saskia Vanden Eede, Katja Verbeeck

Vormgeving: Ruth Van Wichelen

De methodiek is geïnspireerd op bestaand leermateriaal van ExploRatio-Odisee zoals het werk van Eef Cornelissen en Jelle De Schrijver www.klimaatburgers.be.

Wij danken de proefgebruikers – studenten van de opleiding aan Odisee en betrokkenen bij het PWO-project Content – voor hun waardevolle feedback op deze reflectiebox. Ook generatieve AI fungeerde als inspiratiebron én als een soort kritische lezer tijdens het ontwikkelproces. De eindverantwoordelijkheid voor de inhoud blijft bij de auteurs.

2

AI KOMPAS OEFENINGEN

STELLINGEN: EENS OF ONEENS?

DOEL

Deze oefening laat deelnemers stilstaan bij hun eigen overtuigingen over AI en ontdekken hoe verschillend we hierover denken. Door letterlijk positie in te nemen, wordt het gesprek visueel én dynamisch. Het doel is niet om tot een consensus te komen, maar om argumenten te verkennen, nuance toe te laten en elkaars perspectieven beter te begrijpen.

WERKWIJZE

- 1. Kies een stelling uit en leg ze voor aan de groep**
- 2. Deelnemers kunnen als volgt stelling innemen:**
 - Ben je het eens? Ga rechtstaan.
 - Ben je het oneens? Blijf zitten.(Zo wordt meteen zichtbaar hoe verschillend we denken over deze uitspraak)
- 3. Ga in gesprek** en leg vragen voor als:
 - Waarom denk je dat?
 - Geldt dat voor iedereen, of hangt het van iets af?
 - Kan je dat illustreren of onderbouwen?
- 4. Luister naar elkaar, stel vragen, en durf je mening bij te stellen** als iets je aan het denken zet.

STELLINGEN

- AI maakt de wereld beter.
- Generatieve AI gaat onze hele bedrijfstak veranderen.
- Ik maak me zorgen om de gevolgen rond generatieve AI voor mijn bedrijfstak.
- Ik maak me zorgen om de gevolgen rond generatieve AI op maatschappelijk vlak.
- Ik maak me zorgen om de gevolgen rond generatieve AI voor mij zelf.
- Ik heb schrik dat na een tijd niemand meer begrijpt wat technologie doet.
- AI is gewoon een andere vorm van technologie.
- Ik gebruik nu al generatieve AI, en dat maakt mijn werk efficiënter én creatiever.
- We overschatten de mogelijkheden van AI
- Generatieve AI is niet slim — het doet alleen alsof.
- Zolang mensen de prompts schrijven, blijft AI onder controle.
- AI zal het verschil tussen kennis en meningen alleen maar vertroebelen.
- Ik voel me verplicht om AI te gebruiken, omdat anderen dat ook doen.
- Door generatieve AI zullen enkel nog maar vertrouwen wat we hier en nu voor ons zien. AI het andere kan vervalst zijn.
- Generatieve AI zal mensen slimmer maken.
- Generatieve AI neemt geen werk over, maar verandert wat 'werk' betekent.
- AI brengt enorme kansen, maar we zijn als samenleving niet klaar voor de gevolgen.
- Wie nu geen digitale geletterdheid heeft, wordt straks uitgesloten.

CITATEN

DOEL

Deze oefening stimuleert persoonlijke reflectie en open gesprek over hoe we generatieve AI ervaren. Door te reageren op sprekende uitspraken verkennen deelnemers hun intuïties, overtuigingen en twijfels. Het doel is niet om gelijk te krijgen, maar om samen stil te staan bij hoe AI onze taal, ons werk en ons zelfbeeld beïnvloedt.

WERKWIJZE

1. **Kies een citaat** uit de lijst dat je intrigeert, raakt of uitdaagt.
2. **Vertel waarom het je aanspreekt.** Ben je het ermee eens of juist niet? Leg kort uit waarom.
3. **Daarna is een volgende collega aan de beurt:**
 - Je kan reageren op wat je zojuist gehoord hebt (bijvoorbeeld door te zeggen dat je het ermee eens of oneens bent, en waarom),
 - óf je kan een nieuw citaat kiezen om op tafel te leggen en daar je mening over te geven.



CITATEN

- Is generatieve AI moeilijk voor de werknemers? Nee toch. We moeten gewoon minder mensen aanwerven.
- Als andere mensen mijn sociale mediaposts als input nemen voor hun gpt-model, kan ik nooit meer origineel zijn.
- Generatieve AI is als elektriciteit: je kunt het niet tegenhouden, je moet het leren gebruiken.
- Als machines mooiere zinnen formuleren dan wijzelf, dan hoeft niemand meer te schrijven.
- AI maakt geen fouten, het herhaalt alleen onze menselijke vooroordelen sneller en efficiënter.
- Creativiteit is niet heilig. Als het goedkoper kan, dan liever snel en artificieel.
- Elke prompt is een vorm van macht: je dicteert een machine jouw wereldbeeld.
- AI neemt geen jobs af. Het neemt taken af. Het verschil is belangrijk.
- De grootste illusie is dat AI neutraal is. Elk algoritme is een afspiegeling van keuzes.
- Laat AI het denken overnemen, en we vergeten dat denken een traag, menselijk proces is.
- Ik heb liever een chatbot die naar me luistert dan een mens die op zijn gsm zit.
- Generatieve AI is een spiegel zonder gezicht: je ziet jezelf erin, maar nooit helemaal.
- Misschien was originaliteit altijd al een illusie. AI toont het ons enkel onverbloemd.



DELEN: GEVOELIGE SITUATIES MET AI

DOEL

Deze oefening wil deelnemers laten stilstaan bij ethisch of persoonlijk beladen situaties waarin AI-technologie in een professionele context een rol speelt (of zou kunnen spelen). De oefening stimuleert bewustwording, empathie en het delen van ervaringen.

WERKWIJZE

1. Verkennen

- Welke gevoelige situaties rond AI kunnen zich volgens jou voordoen in een bedrijfscontext? Denk aan zaken zoals privacy, discriminatie, tewerkstelling, concurrentie, marktaandeel, vertrouwen, transparantie...
- Heb jij zelf al een situatie meegemaakt die je ongemakkelijk, verwarrend of uitdagend vond op vlak van AI-toepassingen? (Denk breed: ook kleine vragen of intuïtieve reacties zijn waardevol.)
- Wat vond je er moeilijk of boeiend aan? Wat stond op het spel?
- Hoe ben je ermee omgegaan? Wat werkte goed, en wat zou je anders doen?
- Laat de deelnemers dit kort opschrijven (2-3 kernwoorden per vraag volstaan).

2. Delen

- Kleine groepjes van 3 à 4 personen.
- Elk groepslid deelt één situatie of bezorgdheid.
- De anderen luisteren aandachtig en mogen korte verhelderingsvragen stellen:
- Wat bedoel je met...? Hoe voelde dat voor jou? Wat had je graag gehad als ondersteuning?
- Let op: er wordt niet geoordeeld – het doel is delen, niet overtuigen.

3. Plenaire reflectie

- Welke patronen of terugkerende thema's zien jullie in de gedeelde verhalen?
- Wat valt op? Wat raakt je?
- Zijn er onuitgesproken normen of verwachtingen die deze situaties moeilijk maken?

JOUW AI-KOMPAS

DOEL

Deelnemers staan stil bij wat zij belangrijk vinden in de omgang met generatieve AI. Ze brengen hun persoonlijke waarden in kaart en vergelijken die met anderen om tot een gedeelde reflectie te komen.

WERKWIJZE

Generatieve AI dwingt ons tot keuzes: over wat wenselijk is, wat efficiënt is, wat mag – en wat moet. Maar om goede keuzes te maken, moeten we eerst stilstaan bij wat we écht belangrijk vinden. Waarden geven richting aan wat we doen, kiezen en verdedigen, zowel persoonlijk als professioneel. Ze zijn de principes of idealen waarmee we bepalen wat juist, wenselijk of waardevol is. In het bedrijfsleven beïnvloeden waarden hoe we omgaan met innovatie en technologie. Door bewust na te denken over waarden, kunnen we genuanceerdere afwegingen maken over het gebruik van generatieve AI.

1. Kies jouw vijf kernwaarden.

Kies uit de lijst vijf waarden die jij belangrijk vindt bij het nadenken over generatieve AI. Denk aan wat jij wil beschermen, bevorderen of juist kritisch wil volgen.

2. Noteer ze op de assen van je AI-kompas.

Schrijf jouw vijf gekozen waarden op de vijf stralen van het spinnenwebdiagram (radar chart). Elke as staat voor één waarde.

3. Scoor hoe belangrijk je elke waarde vindt.

Gebruik een kleurstift of pen om op elke as aan te duiden hoe belangrijk jij deze waarde vindt, op een schaal van 0 (onbelangrijk) tot 5 (zeer belangrijk).

4. Verbind de punten tot één figuur.

Verbind je scores met elkaar tot een vijfhoek. Zo ontstaat jouw persoonlijke AI-kompas.

5. Vergelijk jouw kompas met dat van anderen.

Bespreek in duo of kleine groep:

- Wat valt op in jouw kompas?
- Waar liggen de gelijkenissen met je collega's?
- Waar verschillen jullie sterk?

6. Bouw samen een gedeeld AI-kompas.

Werk met vier deelnemers aan één nieuw, gezamenlijk AI-kompas.

- Kies vijf waarden waar jullie als groep achter staan.
- Scoor samen hoe belangrijk elke waarde is.
- Verbind de punten.
- Bespreek: Waar moest je het langst over onderhandelen? Wat was vanzelfsprekend?

WAARDENLIJST

PRIVACY / CONTROLE OVER JE GEGEVENS EN WIE TOEGANG HEEFT TOT JOUW INFORMATIE.

GELIJKHEID / IEDEREEN KRIJGT GELIJKE KANSEN, ONGEACHT ACHTERGROND.

VEILIGHEID / BESCHERMING TEGEN FYSIEKE, DIGITALE OF SOCIALE SCHADE.

BETROUWBAARHEID / DE AI DOET WAT HET BELOOFT, CORRECT EN CONSISTENT.

BETEKENIS / DE ZIN DIE WE GEVEN AAN WERK, COMMUNICATIE EN RELATIES.

EIGENDOM / WIE HEEFT DE CONTROLE OVER DATA, MODELLEN EN GEGENEREERDE INHOUD?

WAARHEID / WAT FEITELIJK KLOPT EN CONTROLEERBAAR IS.

VREDE / SAMENLEVEN ZONDER CONFLICTEN, MET AANDACHT VOOR SAMENWERKING.

AUTHENTICITEIT / TROUW ZIJN AAN JEZELF EN AAN WAT ECHT IS.

DUURZAAMHEID / ZORG VOOR MENS, MILIEU EN TOEKOMSTIGE GENERATIES.

MAATSCHAPPELIJK WELZIJN / HET GOEDE LEVEN VOOR VELEN, NIET ENKEL VOOR ENKELEN.

INCLUSIVITEIT / IEDEREEN MAG MEEDOEN, ER IS BIJZONDERE AANDACHT VOOR MINDERHEDEN.

EFFICIËNTIE / RESULTATEN BOEKEN MET ZO WEINIG MOGELIJK MIDDELEN.

ECHTHEID / WAT OPRECHT EN NIET ARTIFICIEEL IS.

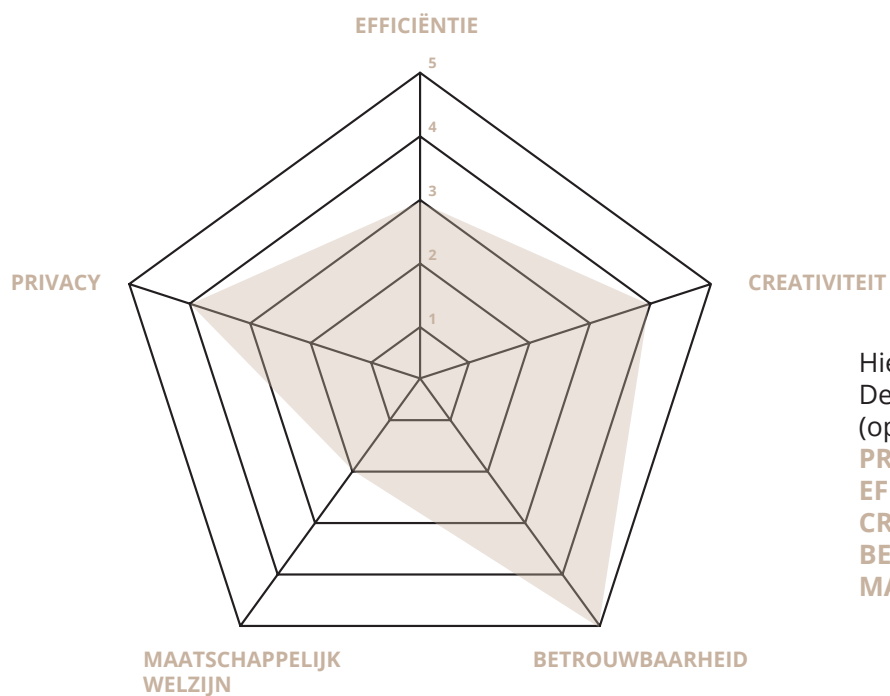
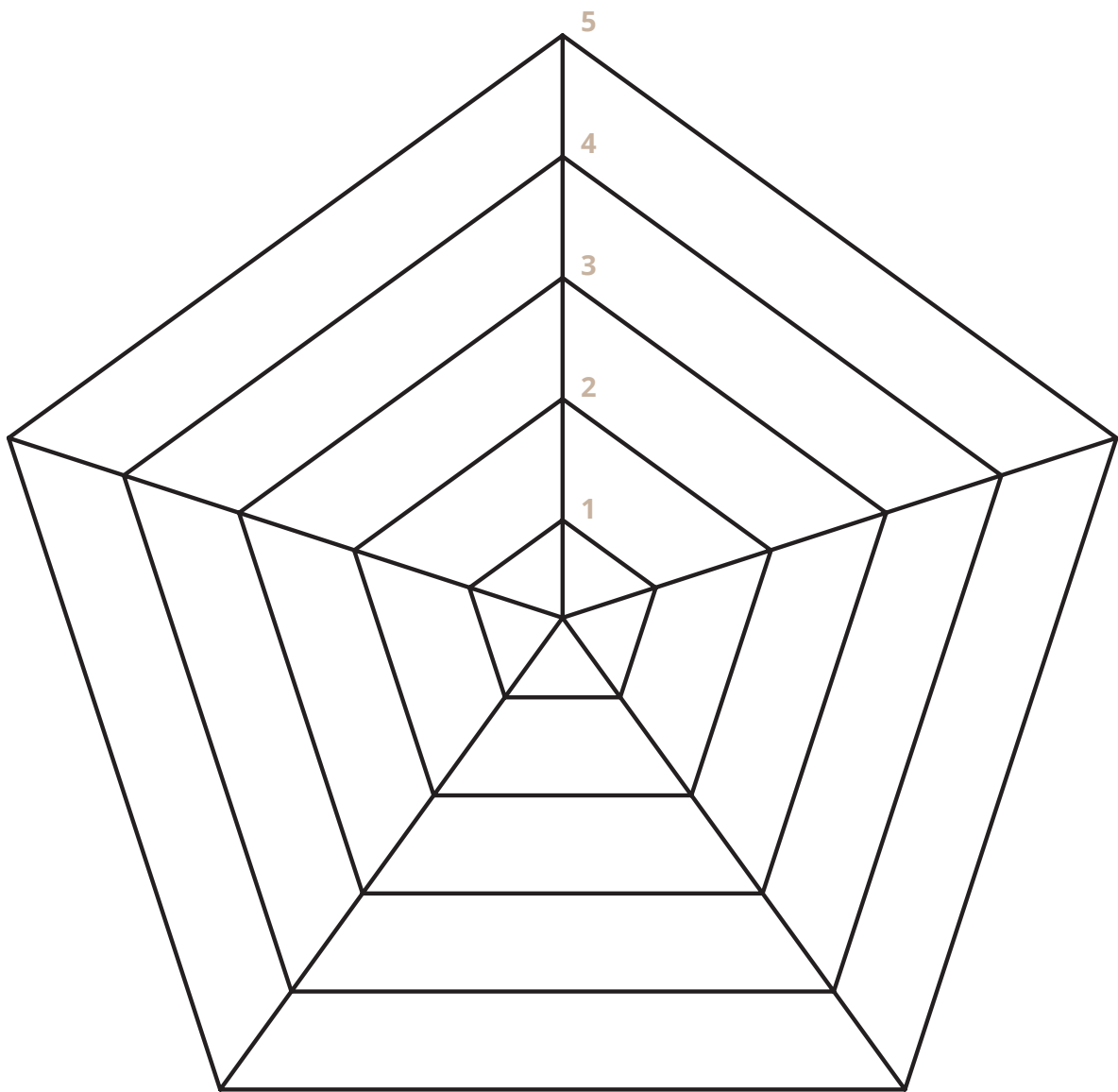
VERTROUWEN / DURVEN REKENEN OP TECHNOLOGIE EN OP ELKAAR.

PRODUCTIVITEIT / HOEVEEL WERK ER IN EEN BEPAALDE TIJD VERRICHT WORDT.

WINST / FINANCIËEL VOORDEEL, VAAK ALS MAATSTAF VOOR SUCCES.

CREATIVITEIT / HET VERMOGEN OM IETS NIEUWS OF ORIGINEELS TE BEDENKEN.

VOEG GERUST ZELF EEN WAARDE TOE ...



Hier zie je een ingevuld voorbeeld.
De waarden zijn als volgt gescoord
(op een schaal van 0 tot 5):

PRIVACY: 4
EFFICIËNTIE: 3
CREATIVITEIT: 4
BETROUWBAARHEID: 5
MAATSCHAPPELIJK WELZIJN: 2

CASUS

DOEL

Deelnemers onderzoeken hoe waarden een rol spelen in concrete situaties waarin generatieve AI wordt ingezet. Ze brengen hun eigen perspectieven en prioriteiten in kaart, en zoeken naar gedeelde uitgangspunten voor verantwoorde keuzes.

WERKWIJZE

1. Lees de casus in kleine groepjes

Kies één casus uit onderstaande lijst. Lees de situatie rustig door en zorg dat iedereen begrijpt wat er aan de hand is.

2. Bespreek met je groep

Gebruik de volgende vragen om het gesprek op gang te brengen:

- Hoe zou jij reageren in deze situatie?
- Is dit voor jou een moeilijke situatie? Waarom (niet)?
- Welke waarden worden hier geraakt of uitgedaagd?
- Zijn er spanningen tussen waarden zichtbaar?

3. Bouw een gedeeld AI-kompas (waardenrooster)

- Kies als groep vijf waarden die volgens jullie het meest relevant zijn in deze situatie.
- Gebruik het lege vijfhoekige raster (AI-kompas) en schrijf op elk punt een van deze waarden. Dit is jullie gedeeld waardenkader voor deze casus.

VOORBEELDEN VAN MOGELIJKE WAARDEN:

Privacy – Vertrouwen – Transparantie – Creativiteit – Gelijkheid – Winst – Betrouwbaarheid – Veiligheid – Maatschappelijk welzijn – Authenticiteit – Inclusie – Eigendom – Efficiëntie – Echtheid – Duurzaamheid

4. Persoonlijke invulling

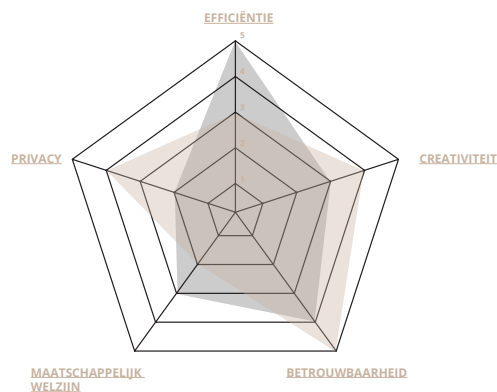
- Gebruik nu het gedeeld waardenrooster dat jullie hebben opgesteld.
- Ieder groepslid vult individueel in hoe belangrijk hij/zij elke waarde vindt in deze situatie (schaal van 0 tot 5).
- Kleur of verbind je scores in het raster.

5. Vergelijk en bespreek

- Vergelijk jullie ingevulde AI-kompassen.
- Welke overeenkomsten zie je? Waar zitten grote verschillen?
- Wat leert dit over hoe jullie elk naar de situatie en de rol van AI kijken?

Optioneel: probeer tot een nieuw gezamenlijk AI-kompas te komen door opnieuw te onderhandelen over de scores.

Alternatief: je kan ook werken met een 'budget'. Dan kan je 14 punten inzetten bij de waarden. Je kan dus niet elke waarde een score 5 geven. Je wordt zo gedwongen keuzes te maken.



Voorbeeld van een waardenrooster dat door twee collega's werd ingevuld. Collega 1 Collega 2

CASUSSEN

CASUS 1

Je bedrijf heeft een nieuwe reeks visueel aantrekkelijke afbeeldingen geproduceerd met behulp van AI. Een vertegenwoordiger van het grafisch bureau waarmee je samenwerkt, bekijkt het werk en zegt: "Deze afbeeldingen zijn uniek, maar ik herken elementen van mijn stijl erin terug. Het heeft me jaren gekost om deze stijl te ontwikkelen, en nu heeft AI die overgenomen."

CASUS 2

Een bedrijf gebruikt generatieve AI om het surfgedrag van gebruikers te analyseren en zo gepersonaliseerde advertenties te tonen. Dit zorgt ervoor dat elke gebruiker advertenties te zien krijgt die aansluiten bij hun gedrag en voorkeuren. Op een dag open je je laptop tijdens een vergadering en je collega's vangen een glimp op van een advertentie voor incontinentieluiers voor volwassenen. De advertentie is niet zomaar willekeurig gekozen, maar is gebaseerd op je profiel. De gebruikte afbeelding in de advertentie is steeds op maat van je leeftijd, geslacht, achtergrond én je hobbies.

CASUS 3

Je wil online schoenen kopen en je vraagt om advies bij een virtuele AI-assistent die levensecht overkomt. De AI heeft toegang tot de publieke delen van je sociale mediaprofielen en weet daarom wat je mooi vindt. Hij praat vriendelijk en vol vertrouwen: "Als je indruk wilt maken op je collega's en vrienden, kies dan voor de blauwe schoenen. Ze zijn wel het duurst, maar stralen kwaliteit uit." Hoewel de assistent deskundig lijkt, vraag je je af: kan je deze aanbeveling wel vertrouwen?

CASUS 4

Je neemt via chat contact op met een bank en wordt aangesproken door een schijnbaar levensechte mens die vraagt hoe het met je gaat. De interactie voelt persoonlijk, maar tegelijkertijd twijfel je of je nu met een mens of een AI chatbot praat. Halverwege het gesprek maakt de assistent een typfout. Je gaat ervan uit dat het een echte persoon moet zijn, want AI maakt geen fouten, toch?

CASUS 5

Vroeger stuurden politieke partijen massaal dezelfde folders naar iedereen. Nu is dat anders: je ontvangt gepersonaliseerde politieke boodschappen. Jij krijgt een folder in de bus die focust op veilig fietsverkeer, omdat je fiets vaak buiten voor de deur staat. Je ontdekt dat een vriend in een andere wijk echter een boodschap krijgt over het belang van meer autoparking. Beide boodschappen komen van dezelfde partij, maar zijn op maat gemaakt.

UITDAGINGEN

DOEL

Deelnemers laten nadenken over maatschappelijke en morele gevolgen van AI-toepassingen in concrete contexten. Ze oefenen in perspectiefwisseling, argumentatie en dialogisch luisteren.

WERKWIJZE

1. Kiezen van een scenario

Kies met je groepje één van de drie scenario's waar jullie het gesprek op willen richten.

2. Rolverdeling

Elke deelnemer neemt een rol op zich. Bijvoorbeeld:

- **De AI-ontwikkelaar:** "We trainen op data, we beslissen niet zelf."
- **De werknemer/kandidaat:** "Ik word benadeeld, maar ik weet niet waarom."
- **De bedrijfsleider:** "Efficiëntie is voor mij belangrijk, maar niet tegen elke prijs."
- **De ethicus of toezichhouder:** "We hebben regels nodig om dit soort risico's te beperken."

Deze rollen kunnen ook vrij ingevuld worden, zolang er verschillende perspectieven aan tafel komen.

3. Dialoog voeren

Gebruik deze vragen als leidraad voor het gesprek:

- Wat gebeurt er precies in dit scenario?
- Wie draagt verantwoordelijkheid voor mogelijke negatieve gevolgen?
- Wat zijn de voordelen van het AI-systeem in deze situatie?
- Wat zijn de risico's? Voor wie?
- Wat kan er gedaan worden om het systeem eerlijker of veiliger te maken?
- Wat zou jij doen als je in deze situatie zat?

Tip: Laat deelnemers in hun rol antwoorden, maar moedig ook aan om die rol uit te dagen of in vraag te stellen.

4. Terugkoppeling en reflectie

Laat elk groepje kort vertellen:

- Wat was het moeilijkste spanningspunt in het gesprek?
- Heeft iemand van rol gewisseld van mening tijdens het gesprek?
- Wat hebben jullie geleerd over hoe AI kan bijdragen aan, of net tegenwerken in, rechtvaardige systemen?

SCENARIO'S

SCENARIO 1

Als AI gebruikt wordt om cv's te screenen, dan kunnen daar vooroordelen in zitten tegenover mensen op basis van bijvoorbeeld hun naam, geslacht, etniciteit, sociale positie of combinatie van deze karakteristieken.

SCENARIO 2

Als AI op basis van voorspellende modellen beslist over leningaanvragen kan dat resulteren in discriminatie op basis van onder meer nationale of etnische afstamming, geslacht, leeftijd, of een combinatie van deze karakteristieken.

SCENARIO 3

Als AI-systemen voor gezichtsherkenning ingezet worden, kan dat leiden tot discriminatie bij beveiligings- of toegangscontroles. Die systemen blijken namelijk minder accuraat om mensen van kleur of vrouwen te identificeren. Als het systeem een persoon op basis van een vooroordeel foutief identificeert als een verdachte, kan dat tot een onterechte arrestatie leiden.

GROTE VRAGEN

WERKWIJZE

1. Kies een grote vraag uit de lijst

2. Zoek samen een antwoord op de vraag

In een groep groter dan vier werk je best met een gespreksleider die vragen stelt.

3. Stel elkaar vragen zoals:

- Waarom denk je dat?
- Kan je een voorbeeld geven?
- Is dat altijd zo?
- Wat zou iemand zeggen die het hier niet mee eens is?
- Wat bedoel je met het woord...?
- Wie denkt iets anders?

GROTE VRAGEN

- Mag generatieve AI banen in bedrijven de job van mensen overnemen?
- Is een AI-systeem verantwoordelijk voor de fouten die het kan maken?
- Moeten bedrijven de winsten die ze maken dankzij AI investeren in het personeel of in de aandeelhouders?
- Als AI een gedicht schrijft, wie is dan de maker?
- Moet iedereen gelijke toegang krijgen tot krachtige AI-systemen?
- Mag je AI gebruiken om mensen te beïnvloeden zoals in reclame, onderwijs of politiek?
- Is de opkomst van generatieve AI een vorm van vooruitgang?
- Kan iets artificieels ook creatief zijn?
- Is een idee nog van jou, als een machine het mee bedacht heeft?
- Is er een verschil tussen iets dat echt is, en iets dat echt lijkt?
- Mag je iets gebruiken als je niet weet hoe het werkt?
- Is het belangrijk om te weten of een tekst door een mens of AI is geschreven?
- Kan generatieve AI ooit origineel zijn?
- Verliezen we iets als machines ons werk beter kunnen dan wij?
- Wie mag bepalen wat 'goed gebruik' van generatieve AI is?

